

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΙΚΟΝΟΜΟΤΟΝΑΣ

Το υστερόγραφο του Μάνου Ελευθερίου

Η βία της εξουσίας και η κλειστοφοβική κίνηση του **ανώνυμου πλήθους** είναι η **σκοτεινή αλληγορία** με την οποία μας αποχαιρετά ο στιχουργός και **συγγραφέας** στο μεταθανάτιο μυθιστόρημά του με τίτλο **«Ανδρες του αίματος»**

ΤΟΥ ΒΑΓΓΕΛΗ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Σε ένα τοπίο εντελώς διαφορετικό από εκείνα που συναντάμε στα προηγούμενα πεζογραφικά του βιβλία ανοίγεται ο Μάνος Ελευθερίου με το τελευταίο του, μεταθανάτιο μυθιστόρημα. Τοπίο βαριά σκιασμένο, δυσώδες και κλειστοφοβικό. Ένας χώρος απειλής και δυστοπίας. Μια επικράτεια αποκλεισμού και απόγνωσης, που μπορεί, ωστόσο, να εκπέμψει ένα αγαπτικό και παρη-

γορπτικό μήνυμα, εξαγγέλλοντας μια ειρηνική επανάσταση.

Τι ακριβώς αναζητήσει ως μυθιστοριογράφος ο Ελευθερίου προτού φτάσει στους *Ανδρες του αίματος*; Η Ελλάδα του φθινόβιου 19ου αιώνα κρατάει πρωταγωνιστικό ρόλο στο μυθιστόρημά του *Ο καιρός των χρυσανθέμων* (2004), όπου ο θίασος της λατρεμένης από το κοινό αλλά και από τους κριτικούς και τους θεατρώνες Ευαγγελίας Παρασκευοπούλου ταξιδεύει στη Σύρο για να ανεβάσει τη *Φαύστα* του Δη-

μητρίου Βερναρδάκη. Η αποθέωση της αγαπημένης ηθοποιού στην Ερμούπολη του 1896 ταυτίζεται με την απεικόνιση της θεατρικής και της μουσικής ζωής σ' ένα ελληνικό fin de siècle: *Αμλετ* και *Μακμπέθ*, όπως και ειδήσεις ή συζητήσεις για τις παραστάσεις της θρυλικής Σάρα Μπερνάρ, τις άριες του Ντονιτσέτι και του Ροσίνι, τα χορωδιακά του Φάουστ και τις φωνητικές επιδόσεις του Καρούζο. Και κοντά σε αυτά η ανάπλαση του υλικού πολιτισμού της αστικής τάξης: από

τα σερβίτσια, τα τραπεζομάντιλα και τα έπιπλα των καθιστικών μέχρι τους περίτεχνους καταλόγους της υψηλής γαστρονομίας και τις ετικέτες των ακριβών κρασιών. Ο Ελευθερίου θα μεταμορφώσει την Ιστορία σε ένα είδος θεατρικής παράστασης της καθημερινότητας, βάζοντας στο επίκεντρο έναν άρτια δουλεμένο χαρακτήρα που δεν είναι άλλος από το πρόσωπο της Παρασκευοπούλου.

Συνέχεια στη σελίδα 3

Συνέχεια από την πρώτη σελίδα

Με τη *Γυναίκα που πέθανε δύο φορές* (2006), ο Ελευθερίου αναδεικνύει την προσωπικότητα μιας άλλης ηθοποιού, της Ελένης Παπαδάκη. Αντιφατική, με πάμπολλες αδιευκρίνιστες πλευρές (σχετίστηκε στενά με τους γερμανούς κατακτητές), καθώς και με διάφορες αγαθές πράξεις (έσωσε με τις μεσο-λαβήσεις της δεκάδες ανθρώπους από τα νύχια των Ναζί), αγέρωχη και ταυτοχρόνως σνομπ, με πλήρη επίγνωση των καλλιτεχνικών της δυνατοτήτων, αλλά και κάπως μακριά ή και πέραν του κόσμου ετούτου, η Παπαδάκη μάς υποβάλλει εκ νέου την ιδέα του ιστορικού παρελθόντος ως θεατρικής παράστασης της καθημερινότητας.

Ηθοποιοί κρατούν τα πνία της δράσης (αυτή τη φορά ως πολυώνυμος και αεικίντος θίασος) και στο *Πριν απ' το πλοβασίλειο* (2011), το οποίο μολοντί περνάει μέσα από τα μεγαλύτερα σκηνικά ονόματα είναι αφιερωμένο στους αφανείς ήρωες του θεάτρου (εξ ου και ο χαρακτηρισμός *ιστορία αγάπης* στον υπότιτλο): στις μάζες των στριμωγμένων, των φτωχών και των παραμερισμένων που θα δουν, ναίτερα ή αργότερα, κάθε προσωπική του βίου τους να γίνεται παρανάλωμα του πυρός. Ο συγγραφέας καταφεύγει τώρα σε μια ελλειπτική πλοκή αφού η σύνταξη των καλλιτεχνών παίρνει τη μορφή της Νέκυας, με Οδυσσέα τον Ηλ, έναν συριανό δεκαπεντάχρονο (persona του Ελευθερίου), που θα πιαστεί εξ απαλών ονύχων στο δόκανο της θεατρικής μαγείας. Η παράσταση της καθημερινότητας θα δοθεί τώρα πάνω σε μια περιστρεφόμενη σκηνή, η οποία καλείται να φέρει κάθε φορά στην πρώτη γραμμή ένα διαφορετικό πρόσωπο. Η περιστροφική αυτή κίνηση, που αποκαλύπτει ιστορικές σκιάς, αντί να προσπαθεί να φτιάξει συντεταγμένους μυθιστορηματικούς χαρακτήρες, όπως στον *Καιρό των χρυσανθέμων* και στη *Γυναίκα που πέθανε δύο φορές*, επιτρέπει στον συγγραφέα να δουλέψει με τη χαλαρή φόρμα της ονειρικής περιδιάβασης και του ψυχολογικού ηχογραφημένου.

Στο *Φαρμακείον Εκστρατείας* (2016), το προτελευταίο μυθιστόρημα του Ελευθερίου, παρελαύνουν ξανά τρανταχτά ονόματα από την ιστορία της μουσικής και του θεάτρου (αμείωτη η γοητεία των παλαιών ηθοποιών), αλλά ήδη από το *Πριν απ' το πλοβασίλειο* έχει ανοίξει ένας διαφορετικός δρόμος. Τα αφηγηματικά πρόσωπα δεν εγγράφονται πια στο κοινωνικό και στο ιστορικό τους περιβάλλον προκειμένου να δώσουν το στίγμα μιας εποχής, ανακινώντας τις καθημερινές πρακτικές και νοοτροπίες της: αποτελούν, αντιθέτως, φασματικά περιγράμματα που αναδύονται όχι τόσο από τον ιστορικό τους χρόνο όσο από τις αποσιτισματικές αναμνήσεις του αφηγητή.

Εσχατολογία και εξουσία

Οι ηθοποιοί, σπουδαίοι ή άσημοι, οι ιστορικοί κύκλοι της τέχνης, η ανασύσταση του αστικού περιγύρου, ακόμα και η ονειρική περιπλάνηση σε σκιάς και φάσματα ή περιγράμματα, δεν έχουν καμία θέση στους *Ανδρες του αίματος*. Η κοινωνική ζωή και η καθημερινότητα δεν είναι εδώ θεατρική παράσταση. Η ίδια η Ιστορία μοιάζει να έχει αποσυρθεί από τη δράση. Απουσία επί πολλές σελίδες μοιάζει να είναι και η Ελλάδα, που κι όταν μπαίνει στο παιχνίδι, ελάχιστα αλλάζει τη μυθιστορηματική πραγματικότητα. Μια πραγματικότητα με εσχατολογικές διαστάσεις, χωρίς αυ-

Μια δυστοπία για τη βία της εξουσίας

Ο Μάνος Ελευθερίου

Οι άνθρωποι στους «Ανδρες του αίματος» ζουν σε ένα σχεδόν ολοκληρωτικό σύστημα, όπου η δημοκρατία συνιστά μόνο ονομαστική αξία και όπου η διαφθορά, οι καταχρήσεις και η αυθαιρεσία αποτελούν απαράβατο κανόνα

στηρούς χρονικούς και τοπικούς προσδιορισμούς και μόνιμα έκθετη στον κίνδυνο τον οποίο αντιπροσωπεύει η εξουσία. Οι άνθρωποι στους *Ανδρες του αίματος* ζουν σε ένα σχεδόν ολοκληρωτικό σύστημα, όπου η δημοκρατία συνιστά μόνο ονομαστική αξία και όπου η διαφθορά, οι καταχρήσεις και η αυθαιρεσία δεν αποτελούν την εξαίρεση αλλά έναν απαράβατο (σιδερένιο θα έλεγε κανείς) κανόνα.

Στο δυστοπικό σύμπαν του βιβλίου οι τέχνες και τα γράμματα, που λειτουργούν σαν ένα κύκλωμα φυσικής αναπνοής για τα προηγούμενα μυθιστορήματα του Ελευθερίου, δεν έχουν εξαφανιστεί ακριβώς, βρίσκονται όμως στο περιθώριο των πραγμάτων, σε μια σχεδόν κρυμμένη γωνιά του ταραχόδους πολιτικού σκηνικού, συγκροτώντας είτε μια παρακαταθήκη της μνήμης είτε ένα κεφάλαιο (ένα περιουσιακό στοιχείο, αν μπορούμε να το πούμε έτσι) όσων έχουν τη δυνατότητα να διακρίνουν την αλήθεια και να αντισταθούν. Η

αλήθεια παρ' όλα αυτά και η όποια αντίσταση αφήνουν μετέωρο το νόημα τους σε έναν κόσμο που δεν μαστίζεται μόνο από τη βία της εξουσίας αλλά και από τα τερτίπια της φύσης: η διπλητρωδής βροχή και το μολυσμένο νερό είναι η άλλη όψη του πολιτικού βασανισμού του καταπιεσμένου πληθυσμού.

Ο συμβολισμός της δυστοπίας

Κι αν ποιητές ή προφήτες όπως ο Ευδόκιμος (για να μείνουμε στο μυθολογικό πλαίσιο του βιβλίου) και συμβολικοί ήρωες που παραπέμπουν στον Ιωάννη τον Πρόδρομο και στον Ιησού Χριστό (για να πάμε και στη θεολογία του χριστιανισμού) ξέρουν πως το τέρας το οποίο τρομάζει τους ανήμπορους πολίτες είναι μια επιπόηση των τυράννων, ένα πολιτικό μύθευμα της εξουσίας, το μύθο σκιάχτρο που διώχνει μακριά κάθε ελεύθερο πνεύμα, αν οι ποιητές, οι προφήτες και οι πάσης λογής φροσισμένοι τα ξέρουν όλα αυτά, τίποτε και πάλι δεν έχει σημασία. Γιατί το τέρας είναι εγκατεστημένο στον ψυχισμό και στη συνείδηση των εγκλωβισμένων και δοκιμάζει όλο και περισσότερο τις αντοχές τους.

Με έναν μύθο που μένει μέχρι τέλους ανοιχτός και με μια αφήγηση που περνά από το πρώτο πληθυντικό στο πρώτο ενικό και εν συνεχεία στο τρίτο ενικό, το μυθιστόρημα του Ελευθερίου έχει επί της ουσίας έναν και μοναδικό πρωταγωνιστή: το ανώνυμο πλήθος που χάνει προοδευτικά όσες εγγυήσεις διατίθενται για την ακεραιότητα και την αξιοπρέπεία του. Κι ένα τέτοιο πλήθος είναι η σκοτεινή αλληγορία με την οποία μας αποχαιρετά ο συγγραφέας: η αλληγορία για μια ανελεύθερη (σε καθεστώς μόνιμης δίωξης) κοινωνία, που έχει μετακινήσει το μέλλον στο παρόν, πνίγοντας και την ύστατη ελπίδα. Μοναδική προσδοκία, μια επαναστάση για την αγάπη και την ανθρώπινη αλληλεγγύη, που σπεύδει να κηρύσσει σε όλους τους τόνους το βιβλίο, δίχως όμως να υποκύψει σε κανέναν ιδεολογικό πειθαναγκασμό και χωρίς να γίνει εργαλείο για την οποιαδήποτε στράτευση.

ΜΑΝΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Ανδρες του αίματος

Εκδόσεις Μεταίχμιο,
σελ. 440,
τιμή 17,70 ευρώ

